

Yashil moliya vositalarining barqaror iqtisodiy rivojlanishdagi roli.

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti magistranti

Egamov Bekzod

Egamov438@gmail.com

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti professori

Najmiddinov Firdavs Nuriddinovich

Annotatsiya. Mazkur maqolada barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda yashil moliya vositalarining o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda yashil moliyaning asosiy shakllari, xususan, yashil obligatsiyalar, yashil kreditlar va barqaror investitsiyalar mexanizmlarining iqtisodiy o'sish hamda ekologik barqarorlikka ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, yashil moliya vositalarini joriy etish orqali atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va investitsiya faolligini oshirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari yashil moliya instrumentlarini rivojlantirish barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi hamda ushbu yo'nalishda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar. *yashil moliya, barqaror iqtisodiy rivojlanish, yashil obligatsiyalar, ekologik investitsiyalar, moliya bozori, iqlim o'zgarishi, barqaror rivojlanish*

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash bilan bir qatorda ekologik muvozanatni saqlash muammosi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Iqlim o'zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi va tabiiy resurslarning cheklanganligi an'anaviy iqtisodiy o'sish modellarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Shu bois, barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish zamonaviy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda. Barqaror iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasi iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va ekologik xavfsizlikning o'zaro uyg'unligini ta'minlashni nazarda tutadi. Mazkur jarayonda moliya tizimining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan moliyaviy resurslarni ekologik jihatdan samarali va ijtimoiy mas'uliyatli loyihalarga yo'naltirish orqali yashil iqtisodiyotga o'tish imkoniyati kengayadi. Shu nuqtai nazardan, yashil moliya vositalari barqaror rivojlanishni ta'minlovchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

Yashil moliya vositalari atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirish, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya

manbalarini rivojlantirish hamda uglerod chiqindilarini kamaytirishga xizmat qiladi. Ushbu instrumentlar nafaqat ekologik muammolarni hal etishga, balki iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolish, yangi ish o'rinlari yaratish va investitsiya muhitini yaxshilashga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi yashil moliya vositalarining barqaror iqtisodiy rivojlanishdagi rolini ilmiy jihatdan tahlil qilish va ularning iqtisodiy samaradorligini asoslab berishdan iborat. Tadqiqot doirasida yashil moliya instrumentlarining nazariy asoslari, amaliy ahamiyati hamda ularni rivojlantirish istiqbollari o'rganiladi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda yashil moliya vositalarining o'rni va ahamiyatini aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullaridan kompleks tarzda foydalanildi. Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv asosida yashil moliya instrumentlarining iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatlari o'zaro bog'liqlikda o'rganildi. Tadqiqotda nazariy tahlil usuli orqali barqaror rivojlanish va yashil moliya konsepsiyalariga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar hamda xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning ilmiy ishlari tahlil qilindi. Shuningdek, taqqoslash usuli yordamida turli mamlakatlarda yashil moliya vositalarini joriy etish tajribasi o'rganilib, ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri baholandi.

Empirik tahlil doirasida xalqaro moliya institutlari, jumladan, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va boshqa nufuzli tashkilotlarning ochiq statistik ma'lumotlaridan foydalanildi. Mazkur ma'lumotlar asosida yashil obligatsiyalar va ekologik investitsiyalar hajmining o'sish dinamikasi hamda ularning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri aniqlandi. Statistik tahlil usullari orqali mavjud ma'lumotlar tizimlashtirildi va umumlashtirildi. Bundan tashqari, mantiqiy tahlil va abstraksiyalash usullari yordamida yashil moliya vositalarining barqaror iqtisodiy rivojlanishga ta'sir mexanizmlari ochib berildi. Tadqiqot natijalarini asoslashda induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi, bu esa xulosalarning ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qildi.

Umuman olganda, qo'llanilgan metodologik yondashuvlar yashil moliya vositalarining iqtisodiy samaradorligini chuqur tahlil qilish, ularning barqaror rivojlanishdagi rolini baholash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Natijalar

Mazkur tadqiqot doirasida yashil moliya vositalarining barqaror iqtisodiy rivojlanishga ta'siri statistik va tahliliy ma'lumotlar asosida baholandi. Olingan natijalar yashil moliya instrumentlarining iqtisodiy o'sish, investitsiya faolligi va ekologik

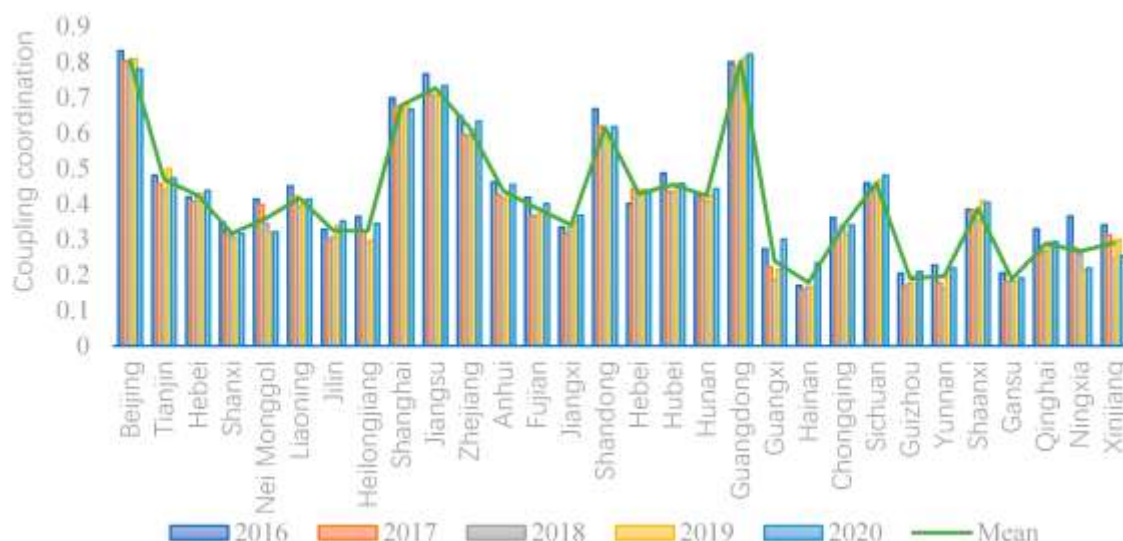
samaradorlikni oshirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi. Tahlil natijalariga ko'ra, so'nggi yillarda yashil moliya bozori jadal sur'atlarda rivojlanib, ayniqsa yashil obligatsiyalar va ekologik investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshgan. Ushbu moliyaviy instrumentlar qayta tiklanuvchi energiya, energiya samaradorligi va ekologik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishda asosiy manba bo'lib xizmat qilmoqda. Quydagi jadvalda 2018–2023-yillar davomida global miqyosda yashil obligatsiyalar chiqarilishi hajmining o'sish dinamikasi keltirilgan.

2018–2023-yillarda yashil obligatsiyalar chiqarilishi hajmi (mlrd AQSh dollari)

Yillar	Yashil obligatsiyalar hajmi
2018	170
2019	210
2020	290
2021	520
2022	490
2023	550

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2018–2023-yillar oralig'ida yashil obligatsiyalar bozori qariyb uch baravarga oshgan. Bu holat yashil moliya vositalariga bo'lgan talabning ortib borayotganini hamda investorlarning ekologik mas'uliyatli loyihalarga qiziqishi kuchayganini ko'rsatadi. Yashil moliya vositalarining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri, asosan, investitsiyalar hajmining oshishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi va energiya resurslaridan samarali foydalanish orqali namoyon bo'lmoqda. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, yashil investitsiyalar yo'naltirilgan tarmoqlarda yalpi ichki mahsulot o'sish sur'atlari nisbatan barqaror bo'lib, uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlik ta'minlanmoqda.

Quydagi rasmda yashil moliya vositalarining barqaror iqtisodiy rivojlanishga ta'sir yo'nalishlari umumlashtirilgan holda aks ettirilgan.

Rasmda ko'rsatilganidek, yashil moliya vositalari iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy natijalarga bir vaqtning o'zida ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, ular orqali moliyalashtirilgan loyihalar uglerod chiqindilarini kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari yashil moliya vositalarini keng joriy etish barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda samarali mexanizm ekanligini ko'rsatadi. Ushbu instrumentlar nafaqat ekologik muammolarni yumshatadi, balki iqtisodiy o'sishning sifat jihatdan yangi bosqichiga o'tishga zamin yaratadi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari yashil moliya vositalarining barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashdagi muhim rolini tasdiqlaydi. Olingan natijalar xalqaro ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar bilan solishtirilganda, umumiy tendensiyalar va muayyan farqlarni aniqlash imkonini berdi. Xususan, tadqiqot davomida aniqlangan yashil obligatsiyalar chiqarilishi hajmining jadal o'sishi ko'plab xorijiy tadqiqotchilar tomonidan bildirilgan xulosalar bilan mos keladi. Jumladan, rivojlangan mamlakatlarda yashil moliya vositalari orqali jalb etilgan investitsiyalar qayta tiklanuvchi energiya va ekologik infratuzilma loyihalarining tez sur'atlarda rivojlanishiga xizmat qilayotgani qayd etilgan. Ushbu tadqiqot natijalari ham yashil obligatsiyalar iqtisodiy o'sishning ekologik jihatdan barqaror modelini shakllantirishda samarali instrument ekanligini ko'rsatadi.

Biroq ayrim tadqiqotlarda yashil moliya vositalarining qisqa muddatli iqtisodiy samaradorligi cheklanganligi ta'kidlanadi. Mazkur holat, asosan, boshlang'ich bosqichda yuqori investitsiya xarajatlari va institutsional cheklovlar bilan izohlanadi. Ushbu tadqiqot natijalari esa yashil moliya instrumentlarining uzoq muddatli istiqbolda

iqtisodiy barqarorlik va investitsiya faolligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Bu esa yashil moliyani strategik rivojlanish vositasi sifatida baholash zarurligini anglatadi. Solishtirma tahlil shuni ko'rsatadiki, yashil moliya vositalari keng joriy etilgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ekologik ko'rsatkichlar ham yaxshilangan. Ayrim rivojlanayotgan davlatlarda esa yashil moliya instrumentlaridan foydalanish darajasi nisbatan past bo'lib, bu holat normativ-huquqiy bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi va moliya bozorlarining chuqurligi bilan bog'liq. Mazkur tadqiqotda aniqlangan natijalar ushbu mamlakatlarda yashil moliya mexanizmlarini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari yashil moliya vositalarining nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirini ham tasdiqlaydi. Xususan, yashil loyihalar orqali yangi ish o'rinlari yaratilishi va innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi iqtisodiy o'sish sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu holat ayrim tadqiqotlarda yetarlicha yoritilmagan bo'lsa-da, mazkur tadqiqot ushbu jihatni alohida ta'kidlash imkonini berdi. Umuman olganda, solishtirma tahlil natijalari yashil moliya vositalari barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismi ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari avvalgi ilmiy ishlarga qo'shimcha ravishda yashil moliyaning uzoq muddatli iqtisodiy samaradorligini asoslab beradi hamda ushbu yo'nalishda amaliy va institutsional chora-tadbirlarni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari yashil moliya vositalarining barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashdagi muhim rolini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, yashil moliya instrumentlari iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik bilan uyg'unlashtirish imkonini beruvchi samarali moliyaviy mexanizm hisoblanadi.

Tadqiqot davomida yashil obligatsiyalar, yashil kreditlar va ekologik investitsiyalar iqtisodiyotning qayta tiklanuvchi energiya, energiya samaradorligi hamda ekologik infratuzilma kabi ustuvor tarmoqlarini rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shayotgani aniqlandi. Ushbu vositalar orqali moliyalashtirilgan loyihalar uglerod chiqindilarini kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, yashil moliya vositalarining joriy etilishi investitsiya faolligining oshishiga, innovatsion texnologiyalarning keng tatbiq etilishiga va yangi ish o'rinlarining yaratilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlanadi. Bu esa yashil moliyani nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida baholash zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari yashil moliya vositalarini rivojlantirish va ularni milliy iqtisodiyotga keng joriy etish barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishishda muhim strategik yoʻnalish ekanligini tasdiqlaydi. Kelgusida ushbu sohada normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, moliya bozorlarini chuqurlashtirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sachs J. D. *The Age of Sustainable Development*. – New York: Columbia University Press, 2015.
2. OECD. *Green Finance and Investment: Mobilising Capital for Sustainable Growth*. – Paris: OECD Publishing, 2017.
3. World Bank. *Green Finance: A Bottom-Up Approach to Track Existing Flows*. – Washington, DC, 2016.
4. United Nations. *Financing for Sustainable Development Report*. – New York, 2022.
5. Climate Bonds Initiative. *Green Bond Market Summary*. – London, 2023.
6. Banga J. *The green bond market: a potential source of climate finance for developing countries*. Journal of Sustainable Finance & Investment, 2019.
7. Flammer C. *Corporate green bonds*. Journal of Financial Economics, 2021.
8. Taghizadeh-Hesary F., Yoshino N. *Sustainable Solutions for Green Financing and Investment*. – Singapore: Springer, 2020.
9. G20. *Green Finance Synthesis Report*. – Hamburg, 2017.
10. Scholtens B. *Why finance should care about ecology*. Trends in Ecology & Evolution, 2017.